

АНОТАЦІЯ

Назва дисципліни / освітнього компонента	Українська діалектологія
Освітня програма	Середня освіта (Українська мова і література, Англійська мова)
Компонент освітньої програми	Вибірковий
Загальна кількість кредитів та кількість годин для вивчення дисципліни	3 кредити / 90 годин
Вид підсумкового контролю	Залік
Мова викладання	Українська
Викладач	Ричагівська Юлія Євстахіївна; кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови
CV викладача на сайті кафедри	https://www.rshu.edu.ua/kafedry-if/kafedra-umipkfsh/sklad-kafedri-umipkfsh/121-personalii/620-rychahivska-yuliia-yevstakhiiвна
E-mail викладача	julia.rychahivska@rshu.edu.ua

Мета й завдання навчальної дисципліни

Дисципліна передбачає ознайомлення за допомогою засобів відеопрезентації з мовленням діалектоносіїв, розкриває розмаїття територіальних діалектів української мови на сучасному етапі, розширює філологічний світогляд здобувачів, розвиває їхню загальномовну ерудицію, виховує толерантне ставлення до носіїв діалектів, повагу до народної мови як частини культурної спадщини, як виняткової цінності, що засвідчує давність походження української мови й українського етносу. У межах дисципліни також передбачено проєкт про актуалізацію діалектного мовлення в масовій культурі.

Мета курсу – ознайомити з українською діалектологією як наукою; забезпечити знання про територіальну диференціацію української народної мови на сучасному етапі та засвоєння сучасної карти нарч і говорів; розвинути вміння розпізнавати основні фонетичні, граматичні, лексичні риси українських говорів і вміння виявляти, інтерпретувати факти діалектного мовлення в усному спілкуванні та в художніх текстах; виробити навички аналізу діалектних явищ; сприяти усвідомленню місця й ролі народних говорів у системі функційних різновидів загальнонародної мови, в історії становлення літературної мови; орієнтувати здобувачів освіти на застосування знань про українські діалекти в навчальному процесі, у повсякденні та в професійній діяльності.

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Групування й класифікація діалектних одиниць

Тема 1. Вступ до курсу. Діалектологія, її предмет, завдання, значення на сучасному етапі. Поняття про діалектну мову. Територіальний діалект. Актуальність дослідження

українських діалектів. Діалектне мовлення як частина культури українського народу. Одиниці діалектного членування. Територіальні та соціальні діалекти. Зв'язок діалектології з іншими науками. Значення курсу діалектології для викладання української мови і літератури в школі.

Тема 2. Фіксація та дослідження говіркового мовлення. Методика збору діалектного матеріалу. Фонетична транскрипція в діалектологічних дослідженнях. Методи та прийоми дослідження народних говорів. Джерела вивчення діалектного мовлення. Зразки фіксації народного мовлення: словники, атласи, текстотеки, відео-, аудіозаписи, фольклорні й етнографічні матеріали.

Початковий етап розвитку української діалектології. Кость Михальчук в історії діалектології.

Тема 3. Наріччя й говори української мови. Проблема визначення діалектних одиниць української мови. Групування і класифікація основних діалектних одиниць. Територія поширення і межі сучасних діалектних груп і говорів: поліські (північні) діалекти, південно-західні, південно-східні. Історія становлення українських діалектів.

Змістовий модуль 2. Різномірні діалектні відмінності

Тема 4. Фонетика й фонологія. Загальна характеристика системи наголошеного і ненаголошеного вокалізму: південно-східних діалектів, карпатської групи говорів, решти південно-західних діалектів, поліських діалектів. Кількісний склад фонем у говорах. Дифтонгічні позиції в поліських діалектах. Фонема /ы/ в карпатських і надсянських говірках. Фонема /ў/ в карпатських говірках.

Фонема /і/ та її відповідники в різних українських діалектах. Фонем /е/, /и/, іх відповідники в діалектному мовленні. Фонем заднього ряду в українських говорах.

Загальна характеристика системи діалектного консонантизму. Кількісний склад приголосних фонем у говорах. Специфічні явища консонантизму: протетичні приголосні, відсутність подвоєння м'яких приголосних, явище метатези.

Тема 5. Різновиди діалектних відмінностей у граматиці. Різновиди морфологічних діалектних відмінностей. Повнозначні частини мови: іменник, прикметник, числівник, дієслівні форми. Службові частини мови. Характеристика діалектних відмінностей у словотворі. Деякі особливості діалектного наголошування слів.

Загальна характеристика діалектного синтаксису української мови. Відмінності в структурі словосполучення. Відмінності в структурі простого та складного речення.

Тема 6. Діалектні відмінності в лексиці й фразеології. Типи діалектних відмінностей у лексиці. Етнографізм. Склад діалектної лексики з погляду походження. Спеціальна й нетермінологічна лексика. Вивчення лексики поліського регіону.

Типи діалектних фразеологізмів у зіставленні з літературною мовою. Фразеологічна синонімія в говорах і літературній мові. Ознаки діалектного походження фразеологізму.

Змістовий модуль 3. Діалекти й літературна мова

Тема 7. Взаємодія діалектів і літературної мови. Мова полян і київське койне в основі мови давньої Русі. Північноукраїнські риси староукраїнської літературної мови. Середньонадніпрянський говір і формування нової української літературної мови. Роль діалектної лексики у творах письменників XIX ст.

Взаємовпливи літературної мови та діалектів на сучасному етапі. Функції діалектизмів у художній літературі. Актуалізація говіркового мовлення в масовій культурі: кінофільми, пісні популярних виконавців, стендап-шоу, тематичні блоги, ютуб-канали, сторінки в соціальних мережах.